

1.

– Sve je ovo velika glupost. Nesreća ili prokletstvo. Treba odustati – mislila je Žana Stanišić penjući se seoskom prašnjavom dolmom do kućerka koji se nalazio na brdu, sam kao ostavljen od svih.

Deset godina braka sa sadašnjim suprugom Goranom Stanišićem nisu joj donele poroda, uprkos svim bolničkim terapijama, crkvama i travarima. Reklo bi se inteligentna žena, zašla u četrdesete, usudila se da pokuša još ovo. Kapi znoja slivaju se niz lice. Sunce upeklo kao usred avgusta. Rojevi muva obleću joj oko glave, ona ih šakom odbija, a negde tamo miriše na stoku, na balegu i blatište.

Diplomu profesora engleskog jezika stekla je burnih devedesetih, kada su gimnazijalci, a i studenti više vremena provodili na ulicama, parkovima, štrajkovima, u lažnim izgovorima, nego u školskim klupama. Mladosti su priličile te otrovane godine. Neredovni autobuski polasci, pad dinara, prodaja Bonda po ulicama, vrtoglava inflacija, racije po klubovima, masovne tuče i reketiranja, samo je mladost mogla preživeti i znala u tome uživati. U gimnaziji se istakla, ne samo najboljim uspehom, već i svojom lepotom, tananom, ženstvenom. Bilo je u njoj takve putenosti koju bi muškarci neretko povezivali sa plodnošću. Tanka, a jedra, sa iskrama u očima, bila je neostvarena želja većine svojih prijatelja i poznanika. Žene nisu prepoznavale njenu lepotu, ili nisu htele.

– Tanka plava kosa, štrkljava, bubuljičava, ne znam šta vidite na njoj – bio je Draganin komentar, a isti takav komentar

dale bi i druge devojke koje su se susretale sa Žanom tokom gimnazijalskih dana.

Nešto samo muškarcima znano mirisalo je iz njene aure, zaluđivalo i zavodilo. Bila je svesna toga, čak je i uživala u toj bezazlenoj igri zavođenja. Sve dok nije srela Gorana Stanišića na prvoj godini studija anglistike.

Goran nije znao da je danas ovde, u ovom selu daleko od svake civilizacije. U stvari, niko nije znao. Bilo ju je stid i same sebe, ali želja da se ostvari kao majka bila je jača od stida i sramote. Prašnjavom putu kao da nije bilo kraja.

– Nije još kasno da odustane – mislila je. Nešto jače od svake misli vuklo ju je gore, noge su same išle. Pred kućom tri žene i jedan muškarac sede na klupi. Na vratima zalepljen karton sa obaveštenjem napisanim rukom:

Primam od 8 do 12

– Dobar dan – pozdravi ih Žana.

– Dobar dan – kao u glas odgovoriše tri žene, a muškarac klimnu glavom. Na klupi mesta nije bilo. Rešila je da stoji.

– Imaš gajbu tamo, uzmi pa sedi, dete – reče baba sa povezanom maramom.

– Neka, stajaću – osmehnu se Žana staroj ženi.

– Ima da se načekaš – reče muškarac kome se godine nisu mogle odrediti. Žana primeti da nema jednu ruku.

Oseti blagu drhtavicu. Dobro bi joj došlo da sedne negde. Najbolje da se okrene i ode. Znoj navali da lije po celom telu, leđa su joj bila već sasvim mokra od savlađivanja uzbrdice i nečega još, nekog nepoznatog straha. Mušice su obletale oko nje, rojevi mušica, pčela, leptira. Smrad je postajao sve jači, ali

nije to bilo od stoke i kokošaka koje su ključale dvorištem, neki nepojmljiv smrad gareži i vlage raznosio se vazduhom. Poželi da sedne bilo gde, makar na tu prašnjavu zemlju.

Šta će ona ovde? Kada bi mogla bar popiti malo vode, ali flašica u torbi bila je prazna. Da li da upita ove ljude ima li gde česma? Ma mora je biti, svako seosko dvorište ima česmu. Ali nije imala snage. Ode do gajbe i sede na nju. Dve kokoške zamahnuše krilima i pobegoše. Žana spusti glavu dole, obrisa znoj sa čela i ono što je mogla dohvatiti na leđima. Potom podigne glavu i krenu duboko da diše. Mora izdržati, ovo je samo jedan dan i nema više. Posle par minuta dubokog disanja, oseti da dolazi sebi.

– Ima li gde vode? – upita ženu koja joj se malopre obratila.

– Imaš dole kraj štale – odgovori baba.

Žana pogleda u pravcu njenog prsta i ugleda mali kućerak sa slamnatim krovom. Krenu ka njemu pazeći da ne zgazi na kokošji izmet. Nagnu se nad česmu i zapljusnu lice hladnom vodom. Onda popi iz ruke malo vode i oseti da svežina oporavlja njeno telo i da drhtavica prestaje. Vratila se i sede na gajbu, desetak metara udaljena od ljudi na klupici.

– Potraja ova – reče žena pedesetih godina sa potpuno sedom kosom i crnim mladežom na levom obrazu.

– Potraja – odgovori baba, malopredašnja Žanina sagovornica povezana u maramu i obučena u seosko žensko odelo sa podsuknjom, suknjom i keceljom. – A muka te natera. Ko zna kakva nju mora mori. Nismo mi, dete, ovde jer nam je lepo, svako ima svoj jad.

Žena sa šeširom, od nekih šezdesetak godina podiže glavu sa knjige koju je u ruci držala i reče – Jad, nego kako. Potom se vrati čitanju knjige. Iz kuće se čulo zveckanje i glasovi koju

su pre bili krici, vrisak, potom predoše u nešto što nije ni pevanje, ni govorenje, već kao nekakvo nabranje.

„Sad kad sam već ovde, moram ostati. Ja ne verujem u ovakve stvari. Ja idem u crkvu, verujem u Boga. Grešna sam i što sam došla“, borila se sa svojim mislima.

U tom času otvoriše se vrata i izađe mlada prelepa devojka duge crne kose, sva zajapurena u licu. Imala je dugu belu haljinu i veliki crveni đerdan oko vrata. Za njom izađe starija žena, reklo bi se da joj je majka.

– Hajde, kreni, šta si se izgubila? Jesam ti rekla da će nam pomoći? Devojka ništa ne odgovori, već ubaci u majčinu platnenu torbu neku flašicu.

– Hajde, sledeći – ču se hrapav glas iz kuće koji je više ličio na muški, nego glas žene.

Baba sa maramom ustade i žurno krenu ka vratima. Devojka crne kose ispusti vrisak. Žana se trgnu. Onda usledi još jedan vrisak. – Hajde, Vido, idemo, ćero. Videćeš, biće sve dobro. Proći će i to. Mora proći.

Začu se zveckanje kašika i lupanje, kao da neko nogom udara po drvenom podu. Onda opet zveka, a potom nastupi tišina. Žana uzdahnu. Požele da je Goran ipak ovde, da samo čuti i sedi kraj nje onako visok i stamen, već bi se osećala sigurnije.

Žena sa šeširovom odloži knjigu na zemlju i nogom zgnječi veliku crnu bubu. Trebalo je učiniti više pokreta nogom da bi je totalno ubila. Ostade crni ljjigavi trag u prašini. Onda podiže knjigu i nastavi da čita.

Žana se okrete ka suncu koje je već počelo da prži, kao da je sredina leta, a ne tek april. Pomisli na majku koja je ležala u bolnici i sa kojom nije bila bliska.

Zlatana Gavran Vujić nije nikada uspela da izgradi prisan odnos sa svojom ćerkom. Živela je u svom usamljениčkom svetu, u koji Žana, ni kao zrela žena, nije uspela da proviri. Zlatana je danima sedela u svojoj sobi i gledala u prazninu, samo njoj jasnu. Znatiželjno dete tražilo je igru i nežnost, ali od majke je nikada nije dobilo. Kako su godine prolazile, Zlatana se sve više udaljavala od ljudi, pa i muža i rođenog deteta. Zatvarala se u svoju sobu i kao da je nešto čekala. Veran Vujić je voleo svoju ženu nežno i požrtvovano. Vodio je brigu o detetu i kući, dok je Zlatana sve više tonula u depresiju. Na pitanje – kako je – odgovarala bi. – Dobro je, ne brinite. Da je samo Tode živ...

Žanin ujak Todor poginuo je u ratu devedesetih. Kada su se na vratima pojavila dva muškarca u vojnim uniformama, Zlatana je samo vrisnula. Smrt rođenog brata još više je pogoršala njeno zdravlje i ona je u svoj svet tonula sve dublje i češće.

– Mama, udajem se. Goran i ja ćemo se venčati – jednog dana, pre desetak godina, rekla je Žana. Zlatana se nasmešila i poljubila je u kosu. To je bio jedan od retkih trenutaka u kojima je obitavala u realnom svetu.

Trže je škripa vrata. Baba izađe iz stare oronule kuće.

– Sledeći – ču se grubi glas iz kuće. Stari čovek bez jedne ruke zaputi se ka vratima.

– Znala sam, znala sam ko mi radi o glavi. Platiće ona meni. Snaja, nego šta. Kučketina jedna! Leteće još danas iz moje kuće – jadala se baba, gledajući u žene. – Znala sam ja, al' ono moje govedo izgubilo glavu za njom.

Žene ćute i gledaju je. Ona ode bez pozdrava, ljuta i izgubljena u svojoj mucu, a ujedno kao da je sretna jer je njena sumnja bila ispravna. Spuštajući se niz prašnjav seoski drum, hodala je uspravnije. Sve do niz put čuo se njen glas i psovka.

– A ti? Koja muka tebe natera? – Žena sede kose, sa velikim mladežom na licu, pogleda upitno Žanu.

– Mene? – Žana se zbuni. Bi joj neprijatno, nije očekivala da će je iko išta pitati.

– Ja onako – odgovori Žana pocrvenevši.

Žena podiže obrve. – Ovde niko ne dolazi onako.

– Došla sam da pitam nešto – Žana već postaje besna ne sebe što se pravda ovoj nepoznatoj ženi.

– A! – žena stade klimati glavom. – Hoćeš da namestiš nekom? Ne boj se, nemam te kome odati. Nisi ni prva, ni poslednja koja to radi.

Saučesnički joj namignu.

Žena sa šeširo, mršteći se, pogleda jednu, pa drugu. Onda povuče pljuvačku iz dna grla, huknu i pljunu na zemlju.

– Zbog takvih k'o vi ja ostadoh sama celog života. Seme vam vaše veštičje!

Žana kao da tek sad shvati šta joj žena reče i kako je optuži. Hladan znoj poče opet probijati njenu kožu. Ustade sa plastične gajbe i krenu ka putu. *Da li da ode? Šta će ona ovde? Da, to su veštičja posla, baba je u pravu, Bog će je kazniti.*

Crni veliki mačor pojuri mladu sivo-belu mačku i naskoči na nju. Mačka se migolji, uvija, a mačak, krupniji od nje, navaлио. Biće malih mačića, pomisli Žana i nasmeši se. Onda sede na livadu kraj puta i zagleda se u široki pojas planina koje su se nazirale u daljini.

Možda nemaju toliko vremena za troje. Njoj je četrdeset, a Goranu četrdeset dve, ali imaće dvoje – dečaka i devojčicu. Osmeh je ozario njeno lice. Dve mačke su jaukale, u kući je žena nabrajala, kašike su lupale, na suvoj zemlji ležala je zgnječena buba, a tamo u daljini sunce je bojilo planine.

Ovako je pržilo sunce i onog dana kada je sa roditeljima posetila svetionik na kome je živela njena baba po majci. Skoro ništa iz tog ranog detinjstva, do neke šeste godine, nije ostalo u sećanju osim dana kada je prvi i poslednji put videla majčinu majku. Ispred velikog kamenog svetionika stajala je stara žena raspuštene bele kose koju je uplitao morski vetar. Na sebi je imala dugu belu haljinu, i ceo taj prizor, samo ta slika, nijedna reč, ništa drugo, nije ostalo u sećanju. Možda jedino zvuci, zvuci ptica, jata galebova nad kamenim svetionikom.

Zlatana nije puno govorila o svojoj majci. Tek ponekad, kada bi spomenuli ostrvo, ona bi se trгла i odmahivala rukom – Majka, k'o majka, borila se da nas odgaji i othrani kako valja. Od oca je saznala da je Jadranka Gavran bila jedna od retkih žena sa ostrva koja je umela da piše. Naučio ju je ostrvski opat. Govorio je i da je bila mudra, i da je morski kamen od nje stvorio čvrstu ženu, posebno kasnije, nakon smrti muža svetioničara kada je sama počela upravljati svetionikom.

Nikakvih slika nije bilo, nijednu Zlatana nije donela sa svog ostrva. Ceo život Žanu je kopkalo kakvi su bili njeni baba i deda, kako je izgledao život na svetioniku i zašto majka nikada više nije otišla na ostrvo, čak ni na majčinu sahranu.

Trže je glas iza leđa. – Hajde, ustani, ti si na redu. Ne čuješ? Gospođa sa šeširom je dodirnu po ramenu.

– A Vi?

– Bila i obavila. Lupeta baba. Nemoj joj verovati. Znala sam da džabe dolazim – reče i krenu niz put.

Žana ustade. Pred kućom više nikoga nije bilo. Mora da je zadremala kad nije primetila da su svi otišli. Proguta knedlu u grlu i krenu ka izbledelim drvenim vratima. Čim ih otvori, zapahnu je neopisiv smrad, isti onakav kakav je na tren osetila u dvorištu. Mačka projuri napolje.

U sobi, jednoj jedinoj prostoriji u kući, stajala je starica povezane marame, obučena u crno.

Ovde sedi, reče joj i pokaza na stolicu. Žana opet proguta pljuvačku, ali ona zastade i poče je gušiti. Onda sede za sto, uhvati se za vrat i napokon udahnu. Starica sede preko puta nje.

– Kakvu tajnu kriješ? Kome si zlo učinila? – baba joj se zagleda u oči.

Žana raskolači oči na ovakav napad, nije joj jasno. Ona pljuvačka se opet stade nagomilavati i nikako da je proguta.

– Vidiš, treba da kažeš, tu ti stoji, dok ne kažeš nećeš disati.

– Oprostite, ne razumem. O kakvoj tajni pričate?

– To ti meni reci – Žana poče vrteti po glavi. Nemoguće da misli na svakidašnje gluposti, da je prikrila realnu cenu cipela, da je sto puta poželeda da prestane mučenje oko Zlatane.

– Ja sam došla da mi pomognete. Ne krijem nikakvu tajnu, možda neke sitne – i stade joj nabrajati sve što današnji čovek može prikriti, a da se ne računa u neki strašan greh, a kamoli zlo.

– Ne, ne! Vidim krv, vidim perušku, puno peruški, vidim zlo.

Baba je zažmurila i samo joj se glava kao u transu pomerala gore dole. – I ženu i muškarca.

Poče mrdati rukama kao da crta, kao da pokazuje, nalik plesu.

– Zub, kamen, oganj, dete. Bežite zli, devet kapija, devet kaldrma, devet utvara, bežite!

Onda otvori oči, uze dve kašike i stade nabrajati: – Nemilo ne bilo, kokoš da pogana mre, usnila ne usnila, nemilo ne bilo.

Žana je pratila pokrete njene glave, odjekivao je zveket kašike, ikone po zidovima zavrteše se kao na ringišpilju. – Nemilo ne bilo, sve se vratilo, nemilo ne bilo... Ona oseti da joj se otvaraju usta, da kapci padaju, da odlazi negde, da ne zna gde je. Belo i crno smenjivali su se pred njenim očima, glava joj se spuštala gore dole kao i babina.

– Dosta je. Otvori oči.

Žana se trže i ugleda pred sobom providnoplave oči žene sa crnom maramom. Osećala je da je sve na njoj mokro, da joj je znoj izbio kroz svaku poru kože.

– Sada mi reci šta imaš!

Baba primaknu stolicu ka njoj. Žana oseti da drhti, da li od hladnoće ili od straha, nije znala.

– Želim dete, želim da rodim dete.

– Jesi li ostajala do sad?

– Nisam, nisam nikad.

– Koliko ti je godina? – Starica je odmeri.

– Četrdeset.

– Dobro su to godine. Žene u tim godinama rađaju pametnu decu. A gde ti je čovek?

Podiže obrvu i načkilji svoje prozirne oči.

– Kod kuće. Radi.

– Dobar je čovek, je l' da?

– Jeste – Žana klimnu glavom.

– Nego, slušaj ti mene. Veliko prokletstvo se nadvilo na tebe. Veliko. Tajna po ženskoj liniji. Opasna, koja sve žene u porodici guši - Baba šapuće kao da je strah da neko ne čuje.

– Ja ne znam ništa - Žana je zajapurena kao da je trčala ili kao da je neki stid sustigao.

– Ne znam za tajnu.

– Mora je biti. Vidim je. Prokletstvo ćeš oterati ako me budeš slušala.

Žana klimnu glavom.

– Daću ti ovu vodu, svaku noć pre spavanja, prebrisaćeš sve delove tela vodom, sise posebno, bradavice i stomak. Radi to pokretima suprotnim kazaljci na satu. Za mesec dana dođi opet ovde. I tako devet puta, to je devet meseci i zanećeš. Idi sada. Umorna sam.

Žana ustaje, uzima sa stola staklenu flašu. Vadi iz torbe novčanik – Koliko treba?

– Koliko daš – odgovara baba. Na polici ispod ikone stoje novčanice od po hiljadu dinara. Žana vadi tri hiljade i daje babi. – Je l` dosta?

– Biće. `Ajde ti! Tera je ka vratima.

Napolju upeklo sunce. Žana jedva gleda, žmirka, privikava se. Onda udahnu, koraknu napred, pogleda levo, pa desno, kao da ne zna kuda poći. Sede na klupicu kraj kuće, dve kokoške se uplašile i zalepršale krilima uz vrisku. Mušice se stadoše spuštati na njeno lice, nos, ruke. Kao iz nekog sna, košmara, kao iz nekog filma, poče dolaziti sebi i upita se – da li joj je ovo trebalo i da li je normalna što je mogla i da pomisli da ova žena može da joj pomogne.